

ГУБИТАК ПРИХОДА КАО ОСИГУРАНИ РИЗИК У ОСИГУРАЊУ УСЕВА И ПЛОДОВА У СРБИЈИ

Сажетак: Пољопривредна производња је привредна делатност која је највише изложена временским ризицима јер представља фабрику на отвореном. Заштита такве имовине је примарни интерес и за пољопривредног произвођача и за друштво.

У овом раду предмет истраживања је значај осигурања усева од ризика губитка прихода који могу имати пољопривредни произвођачи. Традиционални начин осигурања усева и плодова предвиђа осигурање појединачног ризика који може имати утицај на смањење приноса осигураног усева. Циљ овог рада је да се објасни значај осигурања од ризика губитка прихода који може имати и друштво и пољопривредни произвођач. Осигурање од наведеног ризика, за разлику од традиционалног осигурања усева, покрива све ризике који могу довести до смањења приноса као и ризик промене цене усева који може довести до губитка укупног прихода на засејаном усеву. У разумевању потребе за овом врстом осигурања значајан допринос треба да пружи и држава, посредно и непосредно преко својих органа и институција.

Кључне речи: осигурање усева, губитак прихода као осигурани ризик, индексно осигурање

Увод

Осигурање као метод управљања ризиком у пољопривредној производњи уз своју основну улогу, заштите имовине и лица, има и изузетно важну и развојну улогу (Војиновић, 2017: 389). Спречавање могућих губитака у пољопривредној производњи доводи до сигурнијег пословања самих пољопривредника а тиме и смањења трошкова државе.

Досадашња осигурања усева и плодова су се односила на покриће губитка насталог умањењем приноса одговарајућег усева од појединачно осигураног ризика. Осигурање од ризика губитка прихода предвиђа покриће не само за случај смањења приноса насталим као последица осигураних ризика, већ и покриће за промену цене осигураног усева од тренутка закључења осигурања па до скидања усева, односно жетве или бербе.

---

* milovan.jovanovic@mkgroup.rs

Европска унија кроз Европски пољопривредни фонд за рурални развој (ЕПФРР)¹ такође, говори о подршци управљању ризицима. Управљање ризицима подразумева пружање подршке кроз три сегмента управљања ризицима. Подршка укључује финансијске доприносе у премијама за осигурање усева и плодова од материјалних губитака пољопривредника узрокованих неповољним климатским приликама, болестима биљака, најездом паразита или околним инцидентом. Подршка обухвата и финансијске доприносе узајамним фондовима у сврху исплате финансијских накнада пољопривредницима за материјалне губитке проузроковане неповољним климатским приликама или настанком болести биљака или најездом паразита. Такође, подршка укључује и средства за стабилизацију прихода, у облику финансијских доприноса узајамним фондовима, које осигурава накнаду пољопривредницима за значајан пад у њиховим приходима.²

Подршка ЕПФРР за стабилизацију прихода додељује се у случају пада прихода од преко 30% просечног годишњег прихода појединог пољопривредника у предходном трогодишњем периоду или трогодишњих прихода на основу предходног петогодишњег периода уз искључење најмање и највише вредности. Државе чланице ЕУ одређују правила за успостављање и управљање узајамним фондовима, посебно правила за исплату накнада пољопривредницима у случају кризе.

Варијабилност приноса и цене су дуго били особени знак у производњи усева и плодова. Од тридесетих година прошлог века у САД су мерама државне политике покушали да помогну фармерима у управљању тим ризицима. До 1996. године помоћ државе односила се на пружање подршке ценама. Од наведене године, фокус политике подршке пољопривредницима се померио ка већем нагласку на управљање ризицима. Осигурање усева и плодова се реализује у неколико програма које бирају сами пољопривредници сходно својим потребама и обим заштите коју желе. Програми осигурања се заснивају на једначини: гарантовани принос, умањен за, стварни принос, помножен са гарантованом ценом.

Потпунија осигуравајућа заштита усева и плодова осигурањем од ризика губитка прихода обезбеђује, са једне стране, сигурност пословања за пољопривредног произвођача који пре почетка производње зна са коликим укупним приходом може рачунати на крају производње. Тај свој приход произвођач ће остварити продајом својих производа уколико не буде штетних догађаја. Уколико се деси штетни догађај, планирани приход произвођач ће остварити накнадом од осигурања. Оваква могућност осигурања гарантује произвођачу да у наредном производном циклусу може започети нови производни процес. Са друге стране, држава добија обезбеђеног произвођача за кога не треба да издваја средстава помоћи кроз директна давања или различита фискална ослобађања.

---

¹ The European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD)

² Уредба (ЕУ) бр. 1305/2013 Европског парламента и Већа од 17.12.2013., члан 36.

Управљање ризиком прихода у пољопривреди и осигурање

Пољопривредна производња сходно свом карактеру и особеностима суочава се са низом ризика који утичу на приходе пољопривредних произвођача. Ризик се односи на неизвесност у вези прихода, посебно губици у висини прихода који настају као резултат варирања производње и цена.

Постоје две врсте ризика, они који су заједнички за сва предузећа и произвођаче и они који су специфични за пољопривредну производњу. Специфични ризици су производни ризици везани за временске услове, штеточине, биљне болести и технолошке промене као и еколошки ризици који су резултат загађења, климатских промена или се односе на управљање природним ресурсима као што је вода. Ови природни ризици се могу сматрати као обични или ванредни у зависности од њихове учесталости и степена губитка. Тржишни ризици зависе од производње и варијабилности улазних цена. Такође веома важни су и институционални ризици због интервенције државе у пољопривреди (Moreddu, 2000: 17).

Према спроведеном истраживању из 2011. године перцепција пољопривредних произвођача о изложености ризицима у Немачкој, Мађарској, Холандији и Шпанији показује да су на првом месту временски и природни ризици а одмах затим ризици променљивости и осцилација цена (Janowicz-Lomott, 2015: 441).

Процес управљања ризиком губитка прихода у пољопривредној производњи подразумева неколико корака. Најпре је потребно идентификовати ризик и утврдити његову природу. Следећи корак је анализа могућег ризика који подразумева процену могућности његовог настанка и процену могућих последица. Процена ризика представља доношења одлуке да ли је потребно предузети неке активности док управљање ризиком подразумева одабир стратегије за смањење утицаја ризика на приход.

Када ризик губитка прихода буде идентификован и процењен, могу се користити разне стратегије за смањење ризика губитка прихода пољопривредног газдинства. То може бити, прихватање ризика, ширење активности, преношење ризика на друге или управљање губицима. Пољопривредна газдинства која се суочавају са променљивим приходима морају бити у могућности да мобилишу ликвидна средства како би одржали ниво потребне производње у наредном периоду.

О значају ризика прихода говори и програм рада ОЕЦД-а за период 1999-2000. година³ који укључује управу ОЕЦД-а у активности на управљању ризиком прихода која треба да испита нови приступ политика која ће се бавити управљањем ризиком прихода на нивоу пољопривредних газдинстава, ограничењима тржишних механизма и јавних политика као и минимизирању поремећаја у производњи и трговини који су повезани са мерама државних институција.

³ Item 4. „Policy Approaches and Instruments to address Multifunctionality and to Facilitate Structural Adjustment“

Једно од веома важних алата за управљање ризиком губитка прихода је осигурање. Принцип осигурања јесте да се премија која се прикупља од великог броја осигураника удружује а затим користи за накнаду губитака када се појаве. У свету постоје примери потпуног приватног осигурања прихода као и различитих облика сарадње приватних осигуравача и државе па до потпуног учешћа државе у осигуравајућој заштити пољопривредника. Приватни осигуравачи потенцијалне велике и катастрофалне ризике покривају сарадњом са великим међународним реосигуравачима а држава је сама по себи велики и сигурни гарант.

Постојећи услови осигурања усева и плодова од ризика губитка прихода у Србији

Осигурање усева и плодова од ризика губитка прихода у Србији постоји од 2014. године и експериментално га спроводи само један осигуравач.⁴ Предмет осигурања могу бити само усеви меркантилне пшенице и меркантилног кукуруза. Осигурани опасности од ризика губитка прихода могу бити град, пожар и удар грома, олуја, суша и пад цена усева.

Под падом цена се подразумева случај када је „реализована осигурана цена“⁵ нижа од „очекиване цене“.⁶ Свака осигурана опасност која може довести до пада цене усева, мора бити посебно наведена на полиси.

Осигурни случај је догађај за који се уговара осигурање и мора бити будући, неизвестан и независан од воље уговорача осигурања, осигураника или лица које има имовински интерес над осигураним усевам. Осигурани случај од ризика губитка прихода је умањење уговореног осигураног прихода због настанка било које од осигураних опасности наведених на полиси. Осигурани случај постоји настанком осигураних опасности града, пожара или удара грома или ако је уговорено настанком осигураних опасности олује и настанком осигу-

---

⁴ Посебни услови за осигурање усева и плодова од ризика губитка прихода Генерали осигурања од 1.04.2014. године.

⁵ Реализована осигурана цена је просечна цена по јединици масе предмета осигурања остварена током референтног временског периода на тржишту у Србији, односно продуктној берзи у Новом Саду. Просечна вредност дневних цена добија се као просечна вредност не узимајући у обзир три максималне и три минималне вредности. Уговорач осигурања и осигуравач могу уговорити просечну цену у референтном временском периоду и неке друге иностране берзе, базиране на фјучерс или свот моделима. Наведени износ може бити исказан и у еврима под условом да је и очекивана цена, очекивани приход, уговорени осигурани приход и премија осигурања исказана у еврима. Референтни временски период је временски период који је меродаван за одређивање очекиваних или реализованих цена. Референтни временски период за пшеницу је јул и август а за кукуруз октобар и новембар године у којој је закључено осигурање.

⁶ Очекивана цена је очекивана цена по јединици масе предмета осигурања у референтном временском периоду. Очекивана цена се уговара приликом закључења уговора о осигурању и представља споразумно утврђен износ између уговорача осигурања и осигуравача који се може очекивати у референтном временском периоду, а на нивоу историјског кретања цена дефинисаног усева на тржишту Србије, на основу прогноза цена на берзама пољопривредних производа у Србији или иностранству.

ране опасности суше као и настанком осигуране опасности пада цена осигураног усева.

Осигурањем усева и плодова од ризика губитка прихода нису покривене штете и умањења приноса настале из било ког разлога који није осигурани случај, као што су дејства болести, штеточина или лошег ницања, непридржавања утврђених стандарда производње, дејства високих температура, неуједначеног распореда падавина, недостатка дубинске влаге, неодговарајуће влажности ваздуха и других атмосферских утицаја који по условима за дато осигурање нису осигурани случај.

Уговорени ниво покрића је проценат покрића уговорен на полиси и може износити 90%, 85% или 80%. Уговорени ниво покрића значи да у насталој штети делом учествује и осигураник у мери у којој се он изјасни, минимални самопридржај је предвиђен од 10% а максимални 20%.

Основица за обрачун премије по јединици површине осигураног усева је „очекивани приход“⁷ по јединици површине за сваки предмет осигурања појединачно.

Након настанка осигураног случаја, осигураник доставља пријаву осигуравачу који приступа утврђивању и процени штете, што у основи ово осигурање чини штетовним осигурањем (Мркшић, 2018: 482). Утврђивање и процену штете обавља проценитељ осигуравача, који је пољопривредни стручњак, уз присуство осигураника или његовог представника. Процењеном штете утврђује се „процењени осигурани реализовани принос“⁸ непосредно пре или у време жетве осигураног усева, „стварно реализовани осигурани принос“⁹, реализована осигурана цена и „реализовани осигурани приход“¹⁰ који се утврђује након реализоване осигуране цене.

Накнада из осигурања по јединици површине утврђује се, у случају када нема утицаја неосигураних опасности, тако што се уговорени осигурани приход умањује за реализовани осигурани приход. Када је реализовани осигурани приход већи или једнак уговореном осигураном приходу, не постоји обавеза осигуравача за исплату накнаде из осигурања.

Накнада осигурања по јединици површине утврђује се, у случају када постоји утицај неосигураних опасности, тако што се од производа процењеног

⁷ Очекивани приход је очекивани новчани износ по јединици површине који се очекује да се може остварити продајом осигураних усева на тржишту у Србији или иностранству током референтног временског периода. Очекивани приход се уговара приликом закључења уговора о осигурању и представља споразумно утврђени износ између уговарача осигурања и осигуравача. Наведени износ се уговара у утврђеној валути по јединици површине и представља производ очекиваног приноса и очекиване цене по једној јединици површине.

⁸ Процењени осигурани реализовани принос представља процењени принос осигураног усева по јединици површине који би био реализован без утицаја осигураних опасности, али са утицајем неосигураних опасности или других фактора који утичу на принос осигураног усева по јединици површине.

⁹ Стварно реализовани осигурани принос је процењени осигурани реализовани принос умањен за утицај осигураних опасности.

¹⁰ Реализовани осигурани приход је производ стварно реализованог осигураног приноса и реализоване осигуране цене изражене у уговореној валути по јединици површине.

реализованог осигураног приноса, очекиване цене и уговореног нивоа покрића одузме реализовани осигурани приход.

Укупна надокнада из осигурања је једнака производу накнаде из осигурања по јединици површине и величине осигуране површине. Максимална обавеза осигуравача је лимит покрића који представља уговорени осигурани приход за осигурани усев по јединици површине помножен са величином осигуране површине на којој је засејан осигурани усев.

Могући модел осигурања усева и плодова од ризика губитка прихода у Србији

У циљу изналажења решења за управљање ризицима у сектору пољопривредне производње размотрићемо могући модел осигурања усева од ризика губитка прихода који се заснива на индексу приноса у региону или округу где се налази засејани усеви.

Пољопривредни произвођач треба да у агротехничким роковима пре почетка сетве достави податке о сетвеном плану за предстојећу сетвену сезону. Важно је да се осигурање уговори пре сетве у утврђеним агротехничким роковима. Свако одступање сетве од утврђених агротехничких рокова може да утиче на принос датог усева, стога кашњење у сетви може да представља почетак остваривања осигураног случаја.

Осигурање усева од ризика губитка приноса представља обезбеђивање финансијске сигурности произвођача од пољопривредне делатности стога осигураник осигурава све усеве, не само исте врсте, већ све усеве које сеје у једној сезони. Овако проширени обим предмета осигурања омогућује осигуранику потпуну финансијску стабилност а осигуравачу дисперзију ризика и избегавање негативне селекције усева за које се закључује осигурање.

Уговарач осигурања за осигурање усева и плодова од ризика губитка прихода може бити осигураник, односно пољопривредни произвођач али и свако друго лице које има економски интерес да уговори ово осигурање. Поред осигураника као произвођача, осигурање од ризика губитка прихода, могу уговорити и друга лица која су у производном ланцу са произвођачем као што су, превозници, складиштари, прерађивачи па и трговци. Сва ова лица могу имати губитак свога прихода услед смањења прихода непосредног произвођача.

Осигурање усева је посао са великом изложеношћу ризицима поготово када се ради о ризику смањења прихода као и високим вредностима осигураних усева. Осигуравачу, сходно томе, могући ризик настанка штете преносе даље у реосигурање. Имајући у виду да се ради о реосигурању тај вид осигурања је уско повезан са међународним правилима и стандардима који важе у овој области.

Уговор о осигурању од ризика губитка прихода поред назива уговарача и осигуравача треба да поседује и податке о покрићу, податке о осигураним

усевима, територији односно подручју на коме се осигурани усеви налазе, укупним засејаним површинама, валути у којој је осигурани приход изражен, очекиваној осигураној производњи израженој у номиналном износу у наведеној валути, уговорени самопридржај осигураника изражен у номиналном износу и проценту, удео осигуравача до лимита нанакнаде, датум почетка и датум истека осигурања, подаци о провајдеру (пружаоцу) података, подаци о арбитражи и примена важећих закона и на крају износ премије за наведено осигурање и осталих трошкова.

Осигуравајуће покриће представља сагласност осигуравача да осигураника, на основу достављених информација, обештети и исплати губитке због мањка у производњи осигураних усева изазваним осигураним опасностима за које је осигураник поднео пријаву. Осигурани опасности обухватају губитак умањења осигураних усева изазваног директно или индиректно неповољним условима током осигураног периода укључујући, али не ограничавајући се, неповољне климатске услове, земљотрес, пожар, штете изазване од стране животиња, птица, инсеката, биљних болести и других опасности које могу утицати на количину осигураних усева. Неповољни климатски услови укључују, без ограничења, сушу, влагу, јаку кишу, снег, поплаву, ветар, град, мраз, удар грома, високу температуру, олују, који могу да имају негативни утицај на количину осигураних усева произведених на осигураниковом подручју.

Актуелни принос за подручје, округ или општину, представља тренутни просечни принос у тонама по хектару по осигураном усеви на датој територији, који се добија од провајдера, пружаоца података.¹¹ Петогодишњи принос по округу представља просечни принос у тонама по хектару на територији за коју је добијен податак од провајдера. Осигурани очекивана производња представља укупну очекивану производњу осигураника усева, као збир очекиване производње осигураних усева на свакој територији у тонама.

Основ за исплату штете представља стварни принос који чини укупну производњу осигураних усева као збир производње осигураних усева за свако подручје. Основ за исплату штете се утврђује на основу стварног приноса за дато подручје, петогодишњег просечног приноса за исто подручје и осигурани очекиване производње изражене у тонама и вредности осигураног усева у договореној валути.

Недостатак или губитак у производњи настаје ако по истеку периода осигурања стварна производња изражена у номиналном износу у договореној валути износи мање од очекиване производње изражене номинално у истој валути. Износ исплате штете на основу таквог производног мањка је разлика између очекиване производње осигураника у утврђеној валути и разлике стварне производње за дати период у односу на петогодишњи просек исказане

¹¹ Провајдер или пружалац података је овлашћено независно треће лице које поседује потребне податке о приносима усева по подручјима, односно окрузима. У Србији то може бити Републички завод за статистику, Министарство пољопривреде, задружни савез или друго струковно удружење итд.

у истој валути, али не више од лимита накнаде осигуравача. Лимит накнаде осигуравача утврђује осигураник прихватањем доњег и/или горњег самопридржаја.¹²

Након добијања релевантних статистичких података од провајдера, осигураник доставља осигуравачу уредно попуњен и потписан захтев за надокнаду штете. Захтев за надокнаду штете мора бити достављен у писаној форми. На захтев осигуравача, осигураник ставља на располагање све информације које се односе на пословање осигураника за осигуране усева. Осигуравач ће извршити исплату надокнаде из осигурања у случају губитка у производњи усева, у уговореном року, од дана пријема уредно попуњеног и потписаног захтева.

До прекида осигурања долази ако је осигураник поднео захтев који је резултат преваре или постоји лажна документ због намере или грубе непажње осигураника или неког другог који је деловао у његово име са циљем добијања неке корист из овог осигурања. Такође уговор престаје и ако је смањење приноса, губитак настао добровољном радњом или одобравањем од стране осигураника. До прекида осигурања долази и у случају да осигураник не плати премију у предвиђеном року и након опомене осигуравача.

Приликом спровођења осигурања усева од ризика губитка прихода овај процес се одвија у три фазе. Прва фаза чини достављање података пре почетка сетве усева. Друга фаза су подаци који се достављају након завршетка жетве и трећа фаза је поступак обрачуна накнаде из осигурања.

За обрачун премије веома су битни подаци о просечном приносу усева на одређеној територије или региону. Републички завод за статистику у Србији целу територију Србије поделио је на два дела, Србију север и Србију југ а сваки овај део на по два региона. Србију север чини Београдски регион и Регион Војводине а Србију југ чини Регион Шумадије и Западне Србије и Регион Јужне и Источне Србије.

Велика територија као основа за утврђивање просечног приноса није добра јер многе локалне карактеристике неког локалног подручја се неутралишу стављањем у просек са великом другом територијом. Таква је ситуација, не само у Војводини, већ и у осталим деловима Србије коју покривају два статистичка региона.

За осигурање усева од ризика губитка прихода важна компонента осигурања је адекватно одређивање вредности усева, односно калкулација цене усева. Калкулација цене усева треба да обухвати учешће свих инпута који учествују у процесу производње усева.¹³ Сврха израде калкулација је да послужи пољопривредницима као помоћни алат у процесу израде плана пословања. Добро и успешно планирање зависи од претпостављених података који се

---

¹² Осигураник може прихватити франшизу, односно учешће у штети, на пример, до 10% износа штете али и преко 40% укупне штете сматрајући да је губитак до 10% прихватљив за њега и верујући да је губитак преко 40% није остварљив.

¹³ Економски факултет из Суботице и Секретаријат за пољопривреду покрајинске Владе је израдио модел калкулације цена усева за пољопривредне произвођаче.

уносе у калкулацију, то су пре свега што реалнији подаци о очекиваним приносима, количинама импута, ценама пољопривредних производа и ценама импута.

За осигурање усева од ризика губитка прихода цену осигураног усева одређује сам осигураник. Он је у одређивању цене слободан али се руководи како својом калкулацијом цена тако и кретањем цена на тржишту. Пољопривредни производи све више постају берзанска роба тако да њихову цену углавном одређују берзе. Одређивање цене производа треба да буде оптимално и реално. Опимално трошковима производње и реално тржишном очекивању. Нереална цена може имати две негативне појаве. Уколико је цена нереално висока онда осигураник плаћа непотребно већу премију са могућношћу да не добије никакву накнаду из осигурања. Нереална ниска цена има за последицу да у случају умањења приноса осигураник неће добити адекватну надокнаду и имаће губитак у приходима од усева. Осигуравач прихвата овакав принцип одређивања цене производа зато што на надокнаду из осигурања не утиче непосредно осигураникова активност веч индекс просечног приноса остварен на подручју на којем је осигурани усев.

Перспектива осигурања усева и плодова од ризика губитка прихода у Србији

Значај коју пољопривреда има у Србији упућује на потребу да се ова делатност континуирано унапређује сходно сопственим потребама али и искуствима земаља са развијеном и тржишно напредном пољопривредом. За унапређење пољопривреде као и стварање сигурне и профитабилне производње како за произвођаче тако и за државу, осигурање усева може имати значајну улогу. Влада Србије је усвајањем Стратегије пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период од 2014. до 2024. године у приоритетна подручја стратешких промена је на првом месту ставила стабилизацију дохотка пољопривредних произвођача а на другом месту финансирање пољопривреде и управљање ризицима.

Питање стабилизације прихода пољопривредних произвођача је кључ пољопривредне политике.¹⁴ Велика нестабилност производње и цена изазвана утицајем природних услова и глобалних економских трендова захтевају комплекснији систем подршке доходовној стабилности него што га спонтани тржишни механизми и стандардни пакети мера за раст производње могу обезбедити. За остваривање ових циљева Влада Србије је предвидела два механизма који ће се примењивати кроз различите облике директне и индиректне подршке дохотку пољопривредних произвођача и кроз тржишне интервенције.

У оквиру стратешког циља финансирања пољопривреде и управљања ризицима предвиђено је даље унапређење система осигурања и управљања

¹⁴ Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014-2024. године, Сл гласник РС бр. 85/2014., стр. 64.

ризицима прилагођеног решењима допуштеним међународним споразумима. Стратегијом пољопривредног и руралног развоја предвиђено је повећање броја корисника регреса за премију осигурања са 12.000 колико их је било у 2013. години на 28.000 до 2023. године.

Анализом степена обухваћености осигуравајућом заштитом пољопривредних површина, вредности осигуране производње, висине премије, оштећене површине, настале штете и техничког резултата у временски период од 2006. до 2011. године дошло се до закључка да је осигуравајућа заштита биљне производње у Србији на врло ниском нивоу (Žarković, 2015: 30).

Постојећи начин осигурања усева и плодова не пружа адекватну заштиту пољопривредним произвођачима јер се заснима на традиционалном осигурању од уговорених ризика. Када пољопривредни произвођач уговори осигурање основног покрића које обухвата ризик града, пожара и удара грома, а деси се неки други ризик који се посебно уговара или који није ни могуће уговорити, онда он постаје незадовољан самим институтом осигурања као мере заштите његовог усева. Обим покрића од потребних ризика којима су изложени осигурани усеви је најбитнији аргумент за прихватање осигурања од стране пољопривредних произвођача. Понудити осигуранику производ који му треба а не производ који одговара осигуравачу.

Перспектива даљег развоја осигурања усева треба да иде у смеру проширења обима осигуравајућег покрића до нивоа осигурања „од свих ризика“. Тим осигурањем би биле обухваћене све штете до којих дође на осигураном усеви а за које није одговоран осигураник. За пољопривредника то би било најприхватљивије решење јер би се добила сигурност у покрићу без могућности да се деси осигурани случај од ризика који није уговорен.

Осигурање усева и плодова засновано на моделу индекса прихода на одређеној територији управо пружа најшире могуће покриће. Код овог осигурања не утврђује се ризик који је допринео умањењу приноса већ само степен умањења приноса без обзира на ризик, изузев самог доприноса осигуранику том умањењу.

Индексно осигурање по моделу који смо навели решава и сва спорна питања у вези и са проценом оштећења осигураних усева. Код осигурања са применом индекса процена штете се не спроводи. За обим умањења приноса узима се објективни критеријум који доводи до умањења приноса на свим засејаним површинама на осигураном подручју. Ова околност је значајна и за осигураника и за осигуравача јер се елиминише субјективни фактор у утврђивању штете. Осигураник унапред зна када стиче право на надокнаду из осигурања. Податак о висини приноса остварених на одређеној територији је објективан и доставља га провајдер као независна страна из уговорног односа осигураника и осигуравача.

Да би осигурање усева од ризика губитка прихода у Србији заживело потребно је да се створи пре свега неколико институционалних претпоставки. Као што смо видели за спровођење осигурања усева и плодова од ризика губитка прихода основно је постојање независног провајдера који уговорним стра-

нама може пружити поуздане, тачне и благовремене податке о просечним приносима на одређеној територији. У Земљама у којима постоји ова врста осигурања провајдер је државни завод за статистику. То може бити и у Србији имајући у виду да Републички завод за статистику већ поседује историју приноса усева на целој територије Републике. Потребно је само да ти подаци буду структурирани према мањим територијалним целинама, оптимално по општинама.

Субвенције за премију осигурања усева и плодова су важна мера државе у подстицању осигурања у пољопривреди и обезбеђивања сигурности у пословању пољопривредних произвођача. У Србији Министарство пољопривреде преко управе за аграрна плаћања даје подстицаје пољопривредним произвођачима за премију осигурања усева и плодова у висини 40% односно 45% за усева у мање развијеним крајевима. Ова мера подстицаја установљена је Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју. Међутим поред Закона ово питање уређује се и уредбама Владе и правилницима Министарства пољопривреде тако да се услови коришћења субвенција за премију осигурања мењају сваке године.

Мере подстицаја за премију осигурања усева и плодова првим Законом из 2013.¹⁵ године предвиђале су доделу субвенција свим пољопривредним газдинствима која су осигурале усева у висини од 40% за максимално 100 хектара осигураних усева. Касније неконзистентна аграрна политика Владе и Министарства пољопривреде кретала се од одустајања надокнаде субвенција по хектару и увођење принципа расподеле субвенција по оствареном приносу. На притисак незадовољних пољопривредника, држава се вратила старом принципу субвенционирања по хектару засејане површине с тим да је у међувремену смањена површина за које се дају субвенције на 20 хектара. Последње измене Правилника о условима, начину и обрасцу захтева за остваривање права на подстицаје за премију осигурања усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника и животиња¹⁶ поред ограничења у засејаној површини уведена су ограничења и у номиналном износу исплаћеног регреса. За ратарске културе максимални износ регреса за премију осигурања усева је 100.000 динара, за повртарске културе је 500.000 динара и за воће, винову лозу и хмељ је 1.000.000 динара али и лимитирање максималне надокнаде по основу регреса за премију осигурања за свако пољопривредно газдинство која не може бити већа од 2.500.000 динара.

Ограничења у условима остваривања права на регрес премије осигурања пре свега са стране државе претварају ову меру подстицаја за развој пољопривреде у социјалну категорију јер се субвенционису мали пољопривредни произвођачи до 20 хектара.

У Стратегији пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период од 2014 до 2024. године је предвиђено увећање броја корисника регреса за премију осигурања са 12.000 на 28.000 корисника што представља увећање

¹⁵ Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју, *Службени гласник РС* бр. 10/13

¹⁶ Службени гласник РС бр. 61/17 од 26.06.2017.

за више од 140%. Међутим мере које предузима Министарство пољопривреде показује да је у 2018. години опредељено за регрес премије осигурања укупно 150 милиона динара што је три пута, односно 300% мање него у 2017. а два ипо пута мање него у 2013. години када је буџет за те намене износио 400 милиона динара.

Смањења броја корисника на 20 хектара и лимитирање висине регреса по врсти усева и укупно за пољопривредно газдинство није у функцији развоја пољопривреде. Развоју пољопривреде као привредне гране могу допринети само робни произвођачи, велики и мали. У Пољској минимални праг за остваривање права на субвенције је седам хектара (Janowicz-Lomott, 2015: 443). Пољопривредници који обрађују мање од седам хектара немају право на регрес премије за осигурање усева и плодова.

Допринос државе развоју осигурања усева од ризика губитка приходе не огледа се само кроз регрес премије осигурања. Држава пре свега мора да пружи логистичку и инфраструктурну основу за спровођење овог осигурања.

Улога државе у пружању подршке осигурању усева и плодова од ризика губитка прихода треба да се огледа у престанку финансирања штета на усевама и плодовима насталим временским и другим непогодама. Ова мера има двоструку улогу, с једне стране мотивише осигуранике да морају сами бринути о својој имовини и тиме уговорати осигурање својих усева и на тај начин обезбедити себи сигурност у пословању, а са друге стране не дестимулише постојеће осигуранике који су уговорили осигурање усева. Држава треба само да помаже пољопривреднике који су претрпели штету од ризика за које није могуће уговорити осигурање.

Стварањем институционалне инфраструктуре као базе за даљи развој осигурања усева као што је осигурање усева од ризика губитка прихода је нужност у коју држава треба што пре да се укључи. Институционална инфраструктура подразумева постојање државних и јавних институција које својим активностима пружају потребну услугу физичким и правним лицима.

Полиса осигурања усева од ризика губитка прихода има значај не само за обезбеђење сигурности пословања већ и као средство кредитирања, користећи као колатерал за кредитно задужење код банака.

Неки аутори, пољопривредни стручњаци па и осигуравачи заговарају увођење обавезног осигурања за усеве и плодове или пак за само поједине категорије усева као што су усеви и плодови за кориснике подстицајних средстава за развој пољопривреде која се исплаћују из републичког, покрајинског или локалног буџета, за кориснике кредита који се одобравају уз субвенционисану камату средствима из државног буџета и за закупце државног пољопривредног земљишта (Радовић, 2017: 20).

Осигурање усева и плодова од ризика губитка прихода у Србији, мишљења смо, треба да буде добровољно и да једини мотив за уговарање овог осигурања буде економски интерес самих пољопривредних произвођача. Осигуравачи треба да понуде пољопривредним произвођачима програм осигурања који ће задовољити њихове потребе. Наведено осигурање треба да спроводе

професионални осигуравачи, постојећа осигуравајућа друштва на принципима економске одрживости уз сарадњу са реосигуравачима. Модел тржишта осигурања пољопривреде треба да буде заснован на чистом тржишту. Улога државе треба да буде усмерена ка осигураницима директним плаћањима кроз субвенције.

Закључак

Традиционални начин осигурања усева и плодова представља осигурање појединачних ризика са проценом штете која је настала остваривањем тако осигураног ризика. Осигурање од ризика губитка прихода предвиђа покриће не само за случај смањења приноса насталим као последица осигураних ризика, већ и покриће за промену цене осигураног усева од тренутка закључења осигурања па до скидања усева. Питањем заштите прихода баве се све развијене земље. Европска унија то ради преко Европског пољопривредног фонда за рурални развој док у САД заштита од губитка прихода има најдужу традицију.

Поред општих ризика који ма су изложени сви, пољопривреда је додатно изложена специфичним ризицима који се односе на временске услове, штеточине, биљне болести, технолошке промена као и еколошке ризике. Показало се да у већини земаља после временских ризика највећа опасност постоји од ризика променљивости и осцилација цена. Један од веома важних алата у управљању ризиком губитка прихода је осигурање.

Осигурање усева и плодова од ризика губитка прихода у Србији постоји у експерименталној фази и уговара га само један осигуравач. Ово осигурање покрива само осигуране опасности од града, пожара, удара грома, олује, суше и пада цена. Ово осигурање представља комбинацију традиционалног и индексног осигурања али је у основи штетовно осигурање јер осигураник, након настанка осигураног случаја, доставља пријаву осигуравачу који приступа утврђивању и процени штете.

За потпунију заштиту пољопривредних произвођача презентовани модел осигурања усева и плодова од ризика губитка прихода даје могућност осигурања усева где осигуравач гарантује остваривање осигураног прихода. Осигурање покрива све осигуране ризике који могу довести до умањења приноса као и утврђену цену осигураног усева. Ово осигурање се заснива на утврђеном индексу приноса на одређеном подручју уз гарантовану цену. Индекс приноса утврђује се на основу просечног петогодишњег приноса оствареног на датом подручју и очекиване цене.

Перспектива даљег развоја осигурања усева треба да иде у смеру проширења обима осигуравајућег покрића до нивоа осигурања „од свих ризика“. Тим осигурањем би биле обухваћене све штете до којих дође на осигураном усеву а за које није одговоран осигураник. За пољопривредника то би било најприхватљивије решење јер би се добила сигурност у покрићу без могућности да се деси осигурани случај од ризика који није уговорен. У развоју овог

осигурања значајан допринос треба да да држава својим активним односом према осигурању. Тај однос треба да се огледа кроз адекватно субвенционисање премије за осигурање усева и плодова, логистичком подршком кроз функционалну активност државних органа и институција као и рестриктивним односом према директним интервенцијама у исплатама штета на усевима које су последица ризика који се могу осигурати.

Осигурање усева од ризика губитка прихода представља извесно неминовност у пољопривредној производњи код нас. Општи глобални трендови у пољопривреди указују на ту нужност, поготово што је ова врста осигурања већ постала стандард у пољопривредно развијеним државама а развијају се и нова осигурања која треба да олакшају положај пољопривредника као што је осигурање дохотка пољопривредних газдинстава.

Литература:

1. Janowicz-Lomott M., Lyskaw K., Rozumek P., *Farm income insurance as an alternative for traditional crop insurance*, Procedia Economics and Finance 33, Warsaw, 2015.
2. Moreddu C., *Overview of farm household strategies and government intervention, Income risk management in agriculture*, OECD, Paris 2000.
3. Mrkšić D., Popović Lj., Novaković T., *Индексно осигурање у функцији заштите пољопривреде*, Зbornik radova XXI међународног научног скупа одговорност за штету, накнада штете и осигурање, Институт за упоредно право, Удружење за одштетно право, Правосудна академија, Београд-Valjevo, 2018.
4. *Посебни услови за осигурање усева и плодова од ризика губитка прихода*, Generali осигурања, Београд, 2014.
5. *Правилника о условима, начину и обрасцу захтева за остваривање права на подстицаје за премију осигурања усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника и животиња*, *Sl. glasnik RS* br. 61/17.
6. Radović G., *Осигурање пољопривреде као могуће обавезно осигурање у Србији*, *Tokovi osiguranja* br. 1, Београд, 2017.
7. *Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014-2024. године*, *Sl. glasnik RS* br. 85/2014.
8. *Уредба (ЕУ) бр. 1305/2013 Европског парламента и Већа од 17.12.2013.*
9. Vojinović Ž., *Значај институције осигурања на домаћем и међународном тржишту*, *Kultura polisa*, br 4, 2017.
10. *Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју*, *Službeni glasnik RS* br. 10/13
11. Žarković N., Toskano B., Mrkšić D., *Key features of crop insurance in Serbia*, *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, 20 (N_o 1), 2014, Sofija, 2014.

LOSS OF INCOME AS INSURED RISK IN CROP AND FRUIT INSURANCE IN SERBIA

Summary: Agricultural production is an economic activity that is most exposed to weather risks. Protection of such property is of primary concern both for agricultural producer and for society. Insurance as a method of managing risk in agricultural production,

with its basic role in protection of property and persons, has an extremely important and developmental role. The insurance of crop and fruits so far was related to coverage of loss caused by reducing the yield of certain crop from individually insured risk. Insurance against the risk of loss of income provides cover not only in case of a decrease in yield resulting from the insured risks, but also coverage for changing the price of the insured crop from the moment the insurance is concluded until the harvest.

Insurance of crops and fruits from the risk of loss of income exists in Serbia since 2014 and is experimentally carried out by only one insurer. Only crops of mercantile wheat and mercantile maize can be covered by the insurance. Hail, fire and thunderstorm, storm, drought and falling crop prices can be considered a secured risk of losing the revenue. The mentioned insurance is a combination of traditional and index insurance. A possible model of insurance of crops and fruits in Serbia is insurance based on an index of loss of income generated in one region or area and covers every loss on all crops that is less than the average yield in the same area in the last five years.

The role of the state, through the direct and indirect measures it brings, is significant for the future development of insurance of crops from the risk of loss of income. These are measures for regressing part of the premium and measures contributing to the creation of the necessary conditions for the implementation of this insurance.

Key words: insurance of crops, loss of income as insured risk, index insurance

